

Bertrand Russell Felsefesinde Tümler Problemi

The Problem of Universals in Bertrand Russell's Philosophy

Serdar Saygılı¹ , Aydın Çiçek² 

Özet

Bertrand Russell açısından bilginin kaynağının ne olması gerektiği, felsefe tarihi boyunca süregelen tartışmaların merkezinde yer almıştır. Bu tartışmalar neticesinde, rasyonalizm bilginin akıl vasıtasıyla elde edildiğini ileri sürmesine karşın, ampirizm ise bilginin duyuusal deneyim aracılığıyla kazanıldığını savunmuştur. Ancak Russell bilginin, rasyonalizm ve ampirizmin öne sürdüğünden farklı bir temele dayandığını belirtir. Onun bilgi anlayışı, ampirizm ile rasyonalizmin bir sentezini oluşturur. Russell'a göre bilgi, nesneleri tanıma (acquaintance) ve betimleme (description) yoluyla edinilir. Tanıma ve betimleme, öncelikle tekillere ilişkin bilgi sağlar; aynı zamanda tümlere ilişkin bilginin oluşmasına da zemin hazırlar. Bu nedenle bilgi, tekilden tümele doğru yapılandırılır. Bu yaklaşım, Russell'ın bilgi anlayışında tümlerin vazgeçilmez bir rol oynadığını göstermektedir. Tümler, yalnızca tekil varlıkların anlaşılmasını değil, önerme düzeyinde anlamlı ifadelerin kurulmasını da mümkün kılar. Bu bağlamda tümler problemi, yalnızca ontolojinin değil, epistemolojinin de odağında yer alır. Russell, klasik metafizik gelenekten devraldığı bu sorunu, mantıksal analizle yeniden ele alarak hem metafiziksel varsayımları sorgular hem de onları rasyonel bir temele oturtmaya çalışır. Bu doğrultuda, Russell'ın tümlere yüklediği felsefi işlev, yalnızca metafiziği değil, bilgi kuramını da biçimlendirerek onun epistemolojisinin merkezinde belirleyici rol üstlenir. Bu çalışmada felsefe tarihinin temel sorunlarından birisi olan tümler probleminin Russellcı okuması yapılacaktır.

Anahtar sözcükler: Bertrand Russell, Betimleme, Tikeller, Tümler

Abstract

From Bertrand Russell's perspective, the question of the source of knowledge has been at the heart of ongoing debates throughout the history of philosophy. As a result of these debates, rationalism holds that knowledge is derived from reason, whereas empiricism maintains that it is acquired through experience. However, Russell argues that the foundation of knowledge differs from the principles proposed by both rationalism and empiricism. His conception of knowledge synthesizes elements of both traditions. According to Russell, knowledge is obtained through acquaintance with and description of objects. These two modes primarily provide knowledge of particulars, but they also establish the foundation for knowledge of universals. Therefore, knowledge, in Russell's view, is structured from the particular to the general. This approach underscores the indispensable role of universals in his epistemology. Universals not only facilitate the understanding of particular entities but also enable the construction of meaningful propositional statements. In this context, the problem of universals lies at the core of not only ontology but also epistemology. By reexamining this classical metaphysical problem through the lens of logical analysis, Russell both questions traditional metaphysical assumptions and seeks to ground them on a rational basis. Consequently, the philosophical role Russell assigns to universals decisively shapes both metaphysics and epistemology, positioning universals at the center of his theory of knowledge. This study examines the problem of universals -one of the fundamental issues in the history of philosophy- from a Russellian perspective.

Keywords: Bertrand Russell, Description, Particulars, Universals

¹ Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Kayseri, Türkiye, serdarsaygili@erciyes.edu.tr

² Öğrenci, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, Türkiye, aydincicek6312@gmail.com

Extended Abstract

From Bertrand Russell's perspective, the question of the source of knowledge has been at the heart of ongoing debates throughout the history of philosophy. As a result of these debates, rationalism holds that knowledge is derived from reason, whereas empiricism maintains that it is acquired through experience. However, Russell argues that the foundation of knowledge differs from the principles proposed by both rationalism and empiricism. His conception of knowledge synthesizes elements of both traditions. According to Russell, knowledge is obtained through acquaintance with and description of objects. These two modes primarily provide knowledge of particulars, but they also establish the foundation for knowledge of universals. Therefore, knowledge, in Russell's view, is structured from the particular to the general. This approach underscores the indispensable role of universals in his epistemology. From the perspective of the history of logic, Bertrand Russell is one of the important philosophers. The fundamental aspect that distinguishes him is his argument that mathematics can be grounded in logical propositions. Additionally, according to Russell, one of the main problems that needs to be philosophically resolved is the question of the source of knowledge. For empiricists, knowledge is based on experience, while rationalists have linked knowledge to certain innate principles. Therefore, a fundamental opposition has emerged between empiricism and rationalism. Thus, Russell, in an attempt to overcome this opposition, divided knowledge into two fundamental categories: knowledge of things and knowledge of truths. Knowledge of things manifests in two forms: recognition (direct experience) and description (indirect narration). These two forms of knowledge provide information about singular entities. However, according to Russell, this type of knowledge also includes knowledge of universals. The knowledge of universals is aimed at knowing the truth because universals encompass particulars. From his perspective, knowledge is not directly equated with truth because knowledge is considered a subcomponent of truth. Therefore, while the concept of knowledge includes true knowledge, the structure of the universal also encompasses the particular. Russell attempted to address the problem of universals in a manner different from the conventional approaches in the history of philosophy. According to him, universals are entities that encompass particulars; however, this encompassing does not mean that the particular element is a reflection of the universals. This situation shows that Russell differs from classical realist philosophers. For in his thought, universals must have a different mode of existence from particulars. Universals gain meaning only at the level of qualities and relations that are common to multiple particulars, regardless of whether they are concrete or abstract. According to Russell, universals are not structures that encompass all existing things but rather abstract elements that emerge in the analysis of entities. On the other hand, particulars are individual and concrete entities that exist in specific time and space. Each particular constitutes an entity on its own and does not encompass the entirety of other particulars or universals. According to Russell, universals consist of the qualities or relations that are common to particulars. In this sense, universals are related to the content of particulars, yet they possess an independent level of existence. Universals should be thought of as structures that are commonly found in multiple particulars; however, they should be considered as objects of logical analysis, not merely as the sum or reflection of particular elements. Therefore, universals and particulars are distinct entities. Although the manifestation of universals is observed in particulars, this matter is a relationship formed by logical analysis rather than an interaction. Russell considered the existence of universals necessary for the formulation of meaningful propositions and the conduct of logical analyses. According to Russell, particulars and universals have different structures of existence. Particulars exist within the sensory realm and consist of entities with the same nature. Russell expresses this distinction as follows: "We call anything that is presented by the senses or anything that is of the same nature as those presented by the senses particular." In contrast, the universal is something that is shared by many particulars and, as we have seen before, has the characteristics that distinguish justice from just individuals and whiteness from white objects". However, according to Russell, proper names can be given as examples of particulars. In contrast, universals can be represented by common nouns, adjectives, prepositions, and verbs. Additionally, he states that particulars change depending on the conditions because they exist within the sensory field. In conclusion, Russell attempted to solve the problem of universals from a new perspective. In this new perspective, the problem of universals has transformed into a logical problem.

Giriş

Mantık tarihi açısından Bertrand Russell, önemli filozoflardan biridir. Onu öne çıkaran temel unsur, matematiğin mantıksal önermelere dayalı olarak temellendirilebileceğini savunmasıdır (Osman, 2011, s.28-29; Soykan, 2006, s.19). Ayrıca Russell'a göre felsefi olarak çözülmesi gereken başlıca problemlerden biri bilginin kaynağı sorunudur. Zira ampiristler bilgiyi deneyime dayandırırken, rasyonalistler bilgiyi doğuştan getirilen bazı ilkelere bağlamışlardır. Bu nedenle, ampirizm ile rasyonalizm arasında köklü bir karşıtlık ortaya çıkmıştır. İşte Russell, bu karşıtlığı aşmaya çalışarak bilgiyi şeylerin bilgisi ve doğruların bilgisi olarak iki temel kategoriye ayırmıştır. Şeylerin bilgisi tanıma (doğrudan deneyim) ve betimleme (dolaylı anlatım) olarak iki biçimde ortaya çıkar. Bu iki bilgi biçimi, tekil varlıklara ilişkin bilgi sağlar. Ancak Russell'a göre bu tür bilgi, aynı zamanda tümellere yönelik bilgiyi de içerir. Tümellerin bilgisi, doğru olanı bilmeye yöneliktir; çünkü tümeller, tekileri kapsar. Onun açısından bilgi, doğrudan doğru ile özdeşleştirilmez; zira bilgi, doğrunun bir alt bileşeni olarak değerlendirilir. Dolayısıyla, bilgi kavramı bilgi kavramı doğru bilgiyi içermekle birlikte, tümel olanın yapısı da tekil olanı kapsayan bir yapıya sahiptir.

Öte yandan, tümeller tartışmasını başlatan filozof Platon'dur. Ona göre, gerçek varlık, tümellerin yer aldığı idealar dünyasında bulunur. Buna karşılık, duyularla algılanabilen ve ideaların dışında kalan dünya ise tekil varlıklara karşılık gelir. Bu nedenle, ideaların duysal dünya ile nasıl ilişkilendiği sorusu, tümeller tartışmasının temel meselelerinden birini oluşturur. Çünkü Platon'a göre idealar, duysal dünyadan bağımsız olarak var olan, kendinde gerçeklik taşıyan varlıklardır. Bu yaklaşım, tümellerin tekil oluşumlardan önce geldiğini ve onlardan daha üstün olduğunu gösterir (Zeller, 2008, s.200-203; Aras, 2023, s.170-171). Platon'un bu düşüncesine karşı çıkan Aristoteles ise tümeller ile tekilerin aynı derecede ontolojik değere sahip olduğunu ileri sürer. Ona göre, gerçek varlık tümeldir; ancak bu tümel, Platon'un öne sürdüğü gibi idealar dünyasında değil, bizzat tekil nesnelerin içinde bulunur. Aristoteles'e göre, Platon idealar ile fenomenler arasındaki ilişkiyi tam olarak kuramamıştır. Bu durum, tümellerle tekiler arasındaki ilişkinin kurulamayacağını göstermez; aksine, Aristoteles, Platon'un düalist varlık anlayışını eleştirerek bu anlayışı reddetmeye hatta yıkmaya yönelik güçlü bir karşı görüş sunar. Aristoteles'e göre idealar, tek tek nesnelerin özüdür ve nesnelerin varlıklarını mümkün kılan temel ilkedir. Başka bir deyişle, Aristoteles'e göre idealar, tekil nesnelerden bağımsız varlıklar değildir; aksine, idealar, her bir nesnenin varlığında somutlaşan özsel ilkelere sahiptir. Yani, idealar nesnelerin varlıklarını belirleyen ve onlara şekil veren temel prensiplerdir. Böylece Aristoteles, idealar dünyasını duysal dünyanın içine taşımış ve tümellerin, tekil nesnelerin açıklanmasında bir araç olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bu, Aristoteles'in tümellere üstünlük tanıdığı anlamına gelmez. Ona göre, tümel bilgisi başlı başına bir amaç değil, tekili anlamamanın aracıdır. Tümel aracılığıyla tekil kavrandığında, gerçek bilgi elde edilecektir (Gökberk, 2012, s.70-71; Aristoteles, 2014, s.75-78). Dolayısıyla, Aristoteles açısından asıl önemli olan tekili bilmektir. Bu ise tümeller yoluyla mümkündür.

Russell'a göre tümeller düşüncesi, felsefe tarihi boyunca en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu tartışmanın temelinde ise tümel olan ile tekil olan arasında nasıl bir ilişkinin olduğu sorusu yer almaktadır. Russell, bu problemi tartışırken tümeller meselesine yeni bir bakış açısı kazandırmaya çalışmıştır. Ona göre, geleneksel olarak savunulan tekilerin tümellerden pay aldığı görüşü yerine, tümellerin tekil varlıkları kapsayan, onlara uygulanabilen yapılar olduğu savunulmalıdır. Bu nedenle tümeller yalnızca nesnelerle ilgili değildir; aynı zamanda ilişkileri ve fiilleri de kapsayan zihinden bağımsız varlıklardır. Bu durum, tümellerin yalnızca zihinsel kurgular olmadığını, tersine zihinden bağımsız bir gerçekliğe sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, tümellerin sadece düşünsel tasarımlar olduğunu savunan görüşlere yönelik bir eleştiridir. Nitekim Russell, tümelleri soyut varlıklar olarak değil, nesnel dünyada somut bir oluşuma sahip yapılar olarak değerlendirmiştir. Tümellerin bu şekilde somut bir varlık niteliği taşıması, onların metafiziksel değil, ontolojik açıdan gerçek varlıklar olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Russell'ın tümeller anlayışını kavrayabilmek için onun bilgi kuramının da bütüncül bir biçimde anlaşılması gerekmektedir.

Russell Felsefesinde Bilgi Kuramı

Felsefe tarihi boyunca bilginin kaynağı meselesi, temel ve süreklilik arz eden bir problem olarak gündemde kalmıştır. Bu sorun, farklı dönemlerde çeşitli filozoflar tarafından ele alınmıştır. Ortaya konan çözüm önerileri ise birbirinden farklı bilgi anlayışlarının doğmasına yol açmıştır. Bu yaklaşımlardan biri olan ampirizm, bilginin

aposteriori olarak, yani deneyim yoluyla elde edildiğini ileri sürer (Cevizci, 2012, s.116; Saygılı vd., 2020, s.42-44). Bu düşünce biçimine karşı olarak ise rasyonalist yaklaşım geliştirilmiştir. Rasyonalistlere göre bilgi, deneyimden farklı olarak, doğuştan getirilen apriori ilkelere dayanmaktadır (Cevizci, 2012, s.21). Russell, rasyonalizm ile ampirizm arasındaki karşıtlığı aşmaya çalışmıştır. Ona göre, bazı mantıksal ilkelerin deneyimle doğrulanması mümkün değildir. Bu nedenle Russell'ın rasyonalist bir bilgi anlayışını benimsediği düşünülmüştür. Ancak onun yaklaşımında, bilginin bir bölümü deneyim yoluyla elde edilmektedir. Bu nedenle Russell, bilginin kaynağında hem deneyimin hem de aklın birlikte işlediğini savunmuştur. Ona göre bazı temel doğrular, yalnızca deneyimle açıklanamaz; mantıksal ilkeler gibi bazı bilgilerin akılsal temellere dayanması gerekir. Ancak öte yandan, genel yasalar gibi bilimsel bilgilerin ortaya konulmasında deneyimin de vazgeçilmez bir rolü vardır. Russell'a göre, bu tür yasalar, özel deneyimlerin akıl yoluyla genellenmesi sonucunda elde edilir. Böylece, bilgi hem deneysel gözleme hem de mantıksal çıkarıma dayalı olarak inşa edilir (Russell, 2000, s.67-68). Bu bağlamda Russell, *Felsefe Sorunları* adlı eserinde şu ifadeleri kullanmıştır: "(...) Her bilginin deneyimle aydınlanıp doğduğunu kabul ederken, yine de kimi bilgilerin apriori olduğunu ileri sürülmektedir" (Russell, 2000, s.67-68). Dolayısıyla bilgi, yalnızca rasyonel ilkelerle temellendirilen soyut bir yapıdan ibaret değildir. Bilgi, aynı zamanda deneyim yoluyla elde edilen gözlemsel verilere de dayanır. Bu durum, bilginin oluşum sürecinde hem zihinsel kavrayışın (apriori) hem de duysal tecrübenin (aposteriori) birlikte işlediğini gösterir.

Öte yandan, Russell rasyonel bilgilerin doğuştan geldiğine yönelik görüşleri eleştirmiştir. Ona göre, deneyimden kaynaklanmayan bilgilerin doğuştan geldiğini savunmak, hakikati çarpıtmaktan başka bir şey değildir. Ayrıca, bilgiyi doğuştan getirilen birtakım ilkelere indirgemek, tüm bilgileri bu şekilde açıklama çabasına yol açar ki bu, sağlıklı bir yaklaşım değildir. Bu nedenle Russell, doğuştanlık kavramını kullanmaktan kaçınmış, onun yerine apriori (deneyim öncesi) ifadesini tercih etmiştir (Russell, 2000, s.68). Bu tercih, apriori bilgilerin kapsamı ve gücünün sınırlı olduğunu da göstermektedir. Zira apriori bilgiler, varsayımsaldır; yani doğrulukları başka bir temele dayandırılarak açıklanır. Russell'a göre apriori bilgi "(...) eğer bir şey varsa başka bir şey de var olmalıdır ya da genel olarak, eğer bir önerme doğruysa başka bir önerme de doğru olmalı biçimine dayanmaktadır" (Russell, 2000, s.69). Dolayısıyla, apriori bilgiler varoluşa dair doğrudan bir bilgi sunmaz. Yani bu tür bilgiler, şeylerin var olup olmadığını belirlemez. Ancak var olan şeyler arasındaki mantıksal ya da kavramsal ilişkileri ortaya koyar. Bu bağlamda apriori bilgiler deneyimden önce gelir. Ancak içerikleri doğrudan varlığa değil, var olanlar arasındaki mantıksal ve düşünsel ilişkilerin kavranmasına yöneliktir.

Russell'a göre, apriori bilgilerden farklı olarak deneyimsel bilgiler, varoluşu ifade eden bilgilerdir. Deneyimsel bilgiler olmadan, bir şeyin varlığı hakkında kesin bir bilgi edinilemez. Ayrıca, doğrudan deneyimin içine girmeyen bazı şeyler de vardır ve bunlar hakkında edinilen bilgi, deneyimsel bilgi kapsamına giren şeylerden türetilmektedir. Bu sebeple, bir şeyin varlığını bilmek için deneyimsel bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, bir şeyin varlığının deneyime dayalı olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda, bir şeyin dolaysız bilgisi ancak deneyim yoluyla elde edilebilir. Zira bir şeyin dolaysız bilgisini deneyim sağlarken, onun varoluşunu da deneyim belirler (Russell, 2000, s.69). Şu hâlde "(...) bilgi tümüyle ya da bir yönüyle deneye dayanıyorsa ona deneysel denir" (Russell, 2000, s.69). Bu bakımdan Russell açısından dünyaya ilişkin güvenilir doğrular deneyime ve denetlemeye dayalı bilimsel doğrulardır. Evren hakkında doğru bilgi edinmek isteyen herkes, hangi koşulda olursa olsun, öncelikle çeşitli bilim dallarında elde edilen sonuçlara başvurmak ve bunları temel almak zorundadır (Uygur, 1962, s.106). Nitekim doğru bilginin belirlenmesinde deneyime ve denetlemeye verdiği büyük önem sebebiyle Russell'ın ampirist bir düşünür olduğu yadsınamaz (Uygur, 1963, s.27-30). Dolayısıyla, deneyimin dışında kalan şeylerin bilgisi belirsizdir. Bu durum ise metafiziği her durumda tartışmalı bir alan haline getirir.

Russell'a göre, deneysel olgulara dayanan önermeler, doğru ya da yanlış olma niteliği taşır. Örneğin, 'Bütün insanlar ölümlüdür' önermesi, deneysel bir genellemeye dayanarak temellendirilebilir. Bu önermenin doğruluğu ise iki şekilde gerekçelendirilir. Birincisi, belirli bir yaşı geçen her insanın sonunda ölmesidir; ikincisi ise insan bedeninin zamanla yıpranarak tükeneceği, yani ölümün fizyolojik bir zorunluluk olduğudur. Bu iki gerekçeye dayanarak söz konusu önermenin doğru olduğu kabul edilir. Ancak Russell'a göre, yalnızca ilk gerekçeye dayanmak, önermenin kesinliğini sağlamak için yeterli değildir. Çünkü yalnızca gözleme dayalı bir genelleme, şüpheye açık olabilir. Bu nedenle ikinci gerekçeye, yani bedenin yapısal olarak ölümlülüğüne dair açıklamaya ihtiyaç duyulur. Russell bu

durumu bir benzetmeyle açıklamaya çalışmıştır: Nasıl ki ölümlü bir dünya tasavvur edilebiliyorsa, aynı şekilde ölümsüz bir dünya da tasarlanabilir (Russell, 2000, s.72). Dolayısıyla, deneysel önermeler, gözleme ve olgulara dayandıkları için yanlışlanabilir niteliktedir. Yeni bir gözlem ya da bulgu bu tür önermelerin geçerliliğini ortadan kaldıracaktır. Buna karşılık, apriori önermeler gözleme değil, mantıksal çıkarıma ve zorunluluğa dayanır. Bu nedenle, doğrulukları koşullara bağlı değildir ve yanlışlanmaları mümkün değildir. Çünkü bu tür önermeler, düşüncenin ve akıl yürütmenin yapısal ilkelerine dayanır.

Russell'a göre, şeylere yönelik bilgi iki biçimde elde edilmektedir. Birincisi, tanıma yoluyla (*Knowledge by Acquaintance*); ikincisi ise betimleme yoluyla (*Knowledge by description*) edinilen bilgidir. Tanıma dayalı bilgi, herhangi bir çıkarım sürecine başvurmada, dolaysız bir şekilde elde edilir. Russell, *Felsefe Sorunları* adlı eserinde bu durumu şu şekilde ifade eder: "(...) bir şeyin varlığından, herhangi bir çıkarım sürecinin ya da doğru bilgisinin aracılığı olmadan dolaysız haberimiz varsa, onu tanımaktayızdır" (Russell, 2000, s.44). Tanıma yoluyla elde edilen bilgi, duyuşal olanı içerir ve doğrudan şeylerin bilgisine yöneliktir. Bu bağlamda, tanıma bilgisi önermelere ilişkin değil, nesnelere ilişkin bir bilgidir. Çünkü tanıma, doğruluk değeri taşımaz; yalnızca belirli nesnelere yöneliktir. Örneğin, 'Aydın Zehra'yı tanıyor' önermesi doğruluk değeri taşımaz, ancak burada tanıma eylemi söz konusudur. Bu önermeye doğruluk değeri atfedilebilmesi için, önermede yer alan tüm unsurların tanınmış olması gerekir. Burada Aydın ve Zehra somut şeylerdir ve önerme içindeki tanıma, Zehra'ya yöneliktir (Russell, 1996, s.133). Dolayısıyla bir önermeye doğruluk değerinin verilmesi için önermenin her parçasıyla tanışık olunması gerekmektedir.

Tanıma (*acquaintance*), bilginin ve doğrularımızın temelini oluşturur. Ancak tanıma, duyu verilerine (*sense-data*) dayandığı için sınırlı bir yapıya sahiptir. Tanıma yoluyla bilgi, öznenin doğrudan farkında olduğu verilere dayanır. Bu doğrudan bilinen içerikler, dış dünyadaki nesnelerin kendileri değil, onların algıda ortaya çıkan duyu verileridir. Örneğin bir masayı gördüğümüzde doğrudan tanıdığımız şey masanın kendisi değil, onun renk, biçim ve sertlik gibi duyu verileridir. Bu nedenle tanıma, bilginin ve doğrularımızın temelini oluşturmakla birlikte, yalnızca doğrudan deneyimde verilen duyu verileriyle sınırlıdır. Bu nedenle Russell'a göre, tanıma ancak bellek aracılığıyla mümkün olur. Başka bir ifadeyle geçmiş deneyimlere ilişkin tanımanın sürekliliği bellek sayesinde korunur. Belleğin yokluğu durumunda tanıma yalnızca mevcut duyu verileriyle sınırlı kalır. Bu durum, bilgiyi daraltmakla kalmaz; aynı zamanda geçmişe dair bilgi edinme olanağını da ortadan kaldırır. Bu nedenle, bellek tanımanın gerçekleşmesinde önemli bir role sahiptir ve bu önemini anımsama aracılığıyla kazanır. Çünkü anımsama hem geçmişe yöneliktir hem de şeylerin dolaysız bilgisini sunar. Bu sebeptir ki, "(...) bellek yoluyla dolaysız bilgi geçmişle ilgili bütün bilgilerimizin kaynağıdır. O olmaksızın geçmişin çıkarım yoluyla bir bilgisi olmazdı" (Russell, 2000, s.46). Dolayısıyla tanımanın gerçekleşmesinde bellek önemli bir rol oynar. Bellek, bilgiyi şimdiden kurtararak geçmişe yönelik tanımların gerçekleşmesini sağlar.

Öte yandan, tikeller tanıma yoluyla bilindiği gibi, tümeller de tanıma yoluyla bilinmektedir. Russell'a göre, tümellerin bilincine kavrama yoluyla ulaşılır. Bu şekilde kavranan tümellere ise kavram adı verilir. Örneğin, 'Masa sarıdır' önermesinde tikel bir nesne algılanmaktadır. Ancak farklı bağlamlarda, biçimlerde ve nesnelerde defalarca karşılaşılan sarı olgusu, bireysel deneyimlerden soyutlanarak tümel bir kavram haline gelir. Bu durum, zihnin yalnızca belirli bir nesneye değil, o nesnenin ait olduğu evrensel niteliğe de yöneldiğini gösterir (Russell, 1972, s.200-201). Bu nedenle, her önermede en az bir tümel terimin bulunması zorunludur; çünkü önermelerin taşıdığı anlamı ve mantıksal geçerliliği sağlayan bu tümel ifadelerdir. Nitekim Russell, tüm yüklemelerin (*predicates*) tümel anlamlar içerdiğini vurgular. (Russell, 2000, s.49). "(...) tümel bağtımlar da bilinçliliğin nesneleridir; aşağı-yukarı, önce-sonra, benzeiş, istek, bilinçliliğin kendisi vb. durumların tümü de bilincine varabileceğimiz nesnelerdir" (Russell, 1972, s.204). Dolayısıyla tümeller, yalnızca düşüncenin değil, aynı zamanda bilgi ediniminde kullanılan mantıksal çözümleme süreçlerinin zorunlu kavramlarıdır. Zihinsel etkinliklerde işlevsel bir rol üstlenirler, fakat varlıkları bu etkinliklere indirgenemez.

Russell'a göre, şeylere yönelik bilgi edinmenin bir diğer yolu ise betimlemedir. Betimleme 'bir falan-fılan' ya da 'falan-fılanı' (*a so-and-so ve the so-and-so*) biçimindeki bir ifadedir. Bu sebeple betimlemeler belirsiz ve belirli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Belirsiz betimleme (*indefinite descriptions*) 'bir falan filanı' biçimindeki bir ifadeye karşılık gelir. Örneğin, 'bir adam' ifadesi bu tür bir betimlemedir. Belirli betimleme (*definite descriptions*) ise 'falan filanı'

şeklinde olup, bu, şu veya o gibi belirteçlerle desteklenebilir. Örneğin, 'Demir Maskeli Adam' ifadesi belirli betimlemeye örnek olarak verilebilir (Russell, 1972, s.206-207; Russell, 1905, s.481). Benzer şekilde uzun boylu bir insan ifadesi bir belirsiz betimleme iken, 'Türkiye'nin en uzun boylu insanı' ifadesi bir belirli betimlemedir. Belirsiz betimleme (indefinite description) birden fazla nesneye uygulanabilirken, belirli betimleme (definite description) yalnızca tek bir nesneyi ifade eder. Başka bir deyişle, belirsiz betimlemeler genel nitelikler ifade ederken, belirli betimlemeler tekil bir nesneye işaret ediyor gibi görünmekle birlikte Russell'a göre tekil terim değil, mantıksal olarak çözümlenen ifadelerdir (Grünberg, 1963, s.143). Belirli betimlemeye özel önem atfeden Russell, bu tür betimlemenin çözümlenebilmesi için önermenin tanınan nesnelerden oluşması gerektiğini belirtmiştir (Çüçen, 2016, s.22-23). "(...) Anlayabileceğimiz her önerme, tümüyle tanıdığımız öğelerden oluşmalıdır" (Russell, 2000, s.54). Burada Sezar örneği açıklayıcıdır. Sezar, hakkında çeşitli yargılarda bulunulsa dahi onun kendisi zihinsel olarak doğrudan karşımızda değildir; çünkü onu tanımıyoruz. Zihnimizde yalnızca onun betimlemesi yer almaktadır. Bu betimleme, 'Roma İmparatorluğu'nun kurucusu' ya da 'Adı Sezar olan adam' şeklindedir. Böylece Sezar hakkında kurduğumuz önermeler aslında doğrudan Sezar'a değil, tanımış olduğumuz evrensel ve tikellerden oluşan bir betimlemeye yöneliktir (Russell, 2000, s.50; Rossi, 2013, s.24-30). İşte bu çözümleme, Platoncu bir varlık anlayışına sapsmadan, dilsel ifadeleri mantıksal bir temelde çözümlemeyi olanaklı kılar (Denkel, 2003, s.311). Dolayısıyla Russell açısından bir ifadenin anlamı, doğrudan bir nesneye gönderiminden değil, özellikle belirli betimlemelerde olduğu gibi, mantıksal çözümleme yoluyla önermedeki mantıksal rolünden kaynaklanır.

Görüldüğü üzere Russell, klasik bilgi anlayışına alternatif olarak hem deneyci hem de rasyonalist unsurları barındıran özgün bir bilgi kuramı geliştirmiştir. Bu kuram, bilgiyi şeylerin bilgisi ve doğruların bilgisi olarak iki temel başlık altında sınıflandırır. Russell'a göre, şeylere yönelik bilgi ya doğrudan tanıma yoluyla ya da betimleme aracılığıyla elde edilir. Tanıma yoluyla bilgi, herhangi bir çıkarıma dayanmadan, nesnenin doğrudan bilinmesiyle oluşur. Buna karşılık betimleme, 'bir falan' ya da 'falani' biçiminde, nesneyi dolaylı olarak tanımlayan ifadelere dayanır. Ayrıca Russell, tanımanın yalnızca tikellere değil, kavram yoluyla tümellere de uzandığını ileri sürer. Bu bağlamda, her önerme en az bir tümel içerir ve tüm fiiller tümel anlam taşır. Böylece şeylerin bilgisi tikel olanla, doğruların bilgisi ise genellikle tümel olanla ilişkilendirilir.

Russell'den Önce Tümeller Problemi

Tümeller problemi, felsefe tarihinin en köklü ve en çok tartışılan meselelerinden biridir. Problemin sistematik biçimde ele alınışı Plato ile başlamakla birlikte, kökenlerinin daha erken dönemlere uzandığı da ileri sürülmektedir (Armstrong, 1989, s. 1). Tartışmaların merkezinde, tümellerin ontolojik statüsü ve varlık tarzı meselesi yer almaktadır. Bu bağlamda Platon, tümeller problemine ilişkin ilk kapsamlı teorik açıklamalardan birini geliştirmiştir. Onun felsefesinin temelini oluşturan düşünce, idealar kuramıdır. Bu kuram, tümeller tartışmasının başlangıç noktası sayılır (Russell, 2020, s.249). Çünkü Platon'a göre idealar dünyası, tek gerçek varlık alanıdır ve yalın, bölünemez ve değişmez bir varlık alanı olarak tasavvur edilmiştir (Topakkaya, 2014, s11). Bu değişmezler dünyasının karşısı ise sürekli değişen duyular dünyasıdır. Duyusal dünya yanıltıcı ve gerçekten uzak bir dünyadır. Bu nedenle, idealar öğretisi değişen temsillerin aksine evrensel ve değişmez bir yapıya sahiptir. İdealar, düşüncemizin ürünü olmayıp objektif olarak var olan, aynı zamanda evrensel geçerliliğe sahip varlıklardır (Skirbekk ve Gilje, 2017, s.74). Onların bu evrensel geçerliliği, hakikatin kendisini oluşturmalarından kaynaklanmaktadır (Topakkaya, 2014, s.12). İdeaların hakikat olarak var olması, tekiler için form oluşturu bir güç olmalarıyla ilişkilidir. Bu formlar, oluş ve değişime tabi olan tekil varlıkların temelini meydana getirir. Bu nedenle, Platon'daki tümeller problemi, formlar aracılığıyla açıklanmalıdır (Platon, 2012, s.336–596a-b; Platon, 2001, s.48–50). Formlar, Platon'un felsefesinde 'bir-çok' problemine yol açmıştır. Bu nedenle, Platon'un tümeller anlayışı, temelde bir ile çok arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Bir olanın çokluğu nasıl meydana getirdiği sorunu felsefi bir problem olarak ortaya çıkmıştır. Platon, bu sorunu *Lakhes* diyalogunda kırmızı renk örneği üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Kırmızı rengini tikellere atfederken, kırmızının kendisinin bir tümel olarak nasıl var olduğunu sorgulamıştır (Platon, 2010, s.76–191e). Dolayısıyla Platon'da tümeller problemi, idealar dünyasının fenomenler dünyasındaki tekil nesneleri nasıl yarattığı sorusuna yöneliktir. Çünkü idealar dünyası, tümeller olarak var olan bir gerçekliktir. Platon'un tümeller problemine yönelik yaklaşımı, Aristoteles tarafından hem ontolojik hem de epistemolojik açılardan eleştirilmiştir.

Aristoteles, Platon'dan farklı olarak tümelleri farklı bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Ona göre, gerçeklik alanında hem tümeller hem de tekiler yer almaktadır. Aristoteles, tümelleri bir şeye yüklenebilen kavramlar olarak tanımlarken, tekileri ise hiçbir şeye yüklenemeyen, yani bireysel ve özgül varlıklar olarak görmüştür. Bu ayrım konusunda Aristoteles, *Organon II* adlı eserinde şunları ifade etmektedir: “(...) Bütüncül ve tekil şeyler bulunduğundan, tabiatı birçok konular hakkında tasdik edilmiş olana bütüncül; böyle olmayana da tekil derim, söz gelimi, insan bütüncül; Kallias tekil bir terimdir” (Aristoteles, 1996, s.13). Bu bakımdan Aristoteles, tümellerin ancak bir şeye yüklenmeleri yoluyla var olabildiklerini ve bu nedenle tikellere bağlı olarak varlık kazandıklarını savunur. Bu düşünce, Aristoteles'i Platon'dan ayıran temel farklardan biridir. Çünkü Platon'da tümeller, tekilerden bağımsız olarak var olan ayrı bir gerçeklik düzlemine aittir. Oysa Aristoteles'e göre, tümeller ancak tikeller aracılığıyla var olabilir; bu da bütün gerçekliğin tikel varlıklar temelinde açıklanması gerektiği anlamına gelir. Bu bağlamda ide-form ile madde-hareket ayrımı, doğrudan tikel varlıklar üzerinden temellendirilmiştir (Kahveci, 2021, s.365). Aristoteles'in bu yaklaşımı, modern dönemdeki dil ve mantık kuramları üzerinde belirgin bir etki yaratırken, Platon'un idealar dünyasına dayalı tümeller anlayışı daha çok Orta çağ düşüncesinde etkili olmuştur (Demir, 2024, s.56). Dolayısıyla Antik Yunan'da çözilemeyen tümeller problemi, Ortaçağ düşüncesinde yeniden tartışılmaya başlanmıştır.

Öte yandan, tümeller problemi Ortaçağ'da bazı filozoflar tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmaları yürüten filozoflardan biri Aziz Augustinus olmuştur. Augustinus, Platon felsefesinden etkilenecek tümeller problemini çözmeye çalışmıştır. Ona göre, idealar dünyası tek gerçek dünya iken, duysal dünya değişimin yaşandığı dünyadır. Bu durum, Augustinus'un hakikati idealar veya Tanrı'nın kendisinde aradığını göstermektedir. Şu hâlde, onun açısından tümel kavramlar Tanrı'nın zihninde ezeli, ebedi ve değişmez olarak var olmuştur (Demir, 2024, s.58). Thomas Aquinas, Augustinus'un düşüncesinden farklı olarak, tümeller tartışmasında daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Aquinas'a göre kavrayışlar belirli şeylerin duysal deneyimlerine dayanmaktadır. Ancak bu duysal dünya, üstünlük kazanılacak bir alan olarak değerlendirilmemelidir. Kavramlar, duysal dünyada nesnelere karşılık gelmeden var olabilir, fakat kavramlar yalnızca nesnelerden görüldüğü şekilde bilinebilir. Bu nedenle, tümeller nesnelerden bağımsız olarak var olmuştur. Aquinas'a göre tümelleri tanıma yoluyla gerçekliğin temel özellikleri idrak edilebilir. Ayrıca, Aquinas tümel ve tikellerin Tanrı tarafından yaratıldığını savunarak, onları eşitleyen bir düşünceye sahip olmuştur (Skirbekk ve Gilje, 2017, s.178). Dolayısıyla, Augustinus tümelleri tikellerden üstün görmüştür. Aquinas ise bu üstünlüğü ortadan kaldırarak tümel ve tikelleri eşitleme çabası içinde olmuştur.

Ortaçağ'da tümeller tartışmasının farklı boyutlarda ele alınmasını sağlayan filozoflardan bir diğeri Anicius Severinus Boethius olmuştur. Porphyrios'un *Isagoge* adlı eserini Latinceye çeviren Boethius, yalnızca çeviriyle yetinmemiş, aynı zamanda bu eserde ortaya konan problemleri açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. Bu problemlerden birisi de tümeller meselesidir. Bu nedenle Boethius, kimi kaynaklarda tümeller tartışmasının isim babası olarak anılmaktadır (Cevizci, 2015, s.216; Demir, 2024, s.59). Boethius'un tümeller konusundaki düşünsel mirasını ise Petrus Abelardus devam ettirmiştir. Abelardus, tümeller problemini ontolojik bir mesele olmaktan çıkararak epistemolojik ve mantıksal bir çerçevede ele almıştır. Ona göre, tümellerin dış dünyadaki varlığı yerine, zihinde nasıl var oldukları tartışılmalıdır. Bu bağlamda, düşünce ile gerçeklik arasındaki ilişki, tümeller problemiyle aynı düzlemde değerlendirilmelidir. Abelardus'a göre tümelleri nesnel dünyada doğrudan göstermek mümkün olmasa da genel kavramların varlığını inkâr etmek de mümkün değildir (Cevizci, 2015, s.323-324; Russell, 2016, s.233-234). Dolayısıyla Abelardus, tümellerin dış dünyada bağımsız bir varlığı olmadığını savunur. Ancak zihinsel düzlemde, mantıksal işlevleri gereği genel kavramlar olarak var olduklarını kabul eder.

Öte yandan Nominalistler, tek tek sözcüklerin varlığını kabul ederken genel kavramların karşılığı olmadığından dolayı reddetmişlerdir. Nominalistlere göre tümeller, dış dünyada ya da bağımsız bir gerçeklik düzleminde var olmayan, yalnızca adlardan ibarettir. Bu görüşe göre, gerçek varlık yalnızca tek tek bireysel nesnelerdir (tikellerdir); insanlık, kırmızılık ya da iyilik gibi kavramlar ise bu bireyler arasındaki benzerlikleri ifade etmek için dilde kullandığımız soyutlamalardır. Tümellerin, zihnin dışında veya Tanrı'nın zihninde var olan nesnel gerçeklikler olduğunu savunan Platoncu ya da Augustinusçu yaklaşımların aksine, nominalistler tümellerin yalnızca isimden ibaret olduğunu ve dış dünyada herhangi bir karşılıklarının bulunmadığını ileri sürer. Böylece nominalizm, tümeller problemine ontolojik değil, dilsel ve kavramsal bir çerçevede yaklaşmıştır (Cevizci, 2015, s.324-326).

Bununla birlikte Ortaçağ sonrası düşünürler, tümeller problemini yalnızca ontolojik bir mesele olarak değil, aynı zamanda bilgi kuramı açısından da ele almışlardır. Bu doğrultuda, tümellerin dış dünyada mı yoksa zihinde mi var olduğu sorusu, zamanla yerini bu kavramların nasıl bilindiği ve anlamlandırıldığı sorularına bırakmıştır. 20. yüzyılla birlikte Bertrand Russell gibi filozoflar, tümeller problemini epistemolojik ve mantıksal bir çerçevede yeniden değerlendirmiştir (Demir, 2024, s.59-60; Kahveci, 2021, s.371-373). Dolayısıyla tümeller problemi, ontolojik bir problemenden epistemolojik bir probleme dönüşmüştür.

Russell Felsefesinde Tümeller Problemi

Russell, tümeller problemini felsefe tarihinde alışlagelmiş yaklaşımlardan farklı bir biçimde ele almaya çalışmıştır. Ona göre tümeller, tikelleri kapsayan varlıklardır; ancak bu kapsayıcılık, tikel ögenin tümellerin bir yansıması olduğu anlamına gelmez. Bu durum, Russell'ın klasik realist filozoflardan ayrıldığını göstermektedir. Zira onun düşüncesinde, tümellerin tikellerden farklı bir oluş biçimine sahip olması gerekir. Tümeller, somut ya da soyut fark etmeksizin, yalnızca birden çok tikelde ortak olarak bulunan nitelikler ve ilişkiler düzeyinde anlam kazanır. Russell'a göre tümeller, tüm var olanları kapsayan yapılar değil, varlıkların analizinde ortaya çıkan soyut öğelerdir. Öte yandan tikeller, belirli zaman ve mekânda yer alan, bireysel ve somut varlıklardır. Her tikel, kendi başına bir varlık oluşturur ve başka tikellerin ya da tümellerin bütününe içermez. Russell'a göre tümeller ise, tikellerde ortak olarak bulunan nitelikler ya da ilişkilerden oluşur. Bu anlamda tümeller, tikellerin içeriğiyle ilişkili olmakla birlikte, onlardan bağımsız bir varlık düzeyine sahiptir. Tümeller, birden fazla tikelde ortaklaşa bulunan yapılar olarak düşünülmeli; ancak tikel öğelerin toplamı ya da yansıması olarak değil, mantıksal çözümlemenin nesneleri olarak ele alınmalıdır (Russell, 1972, s.205-207). Dolayısıyla tümeller ve tikeller birbirinden farklı oluşumlardır. Her ne kadar tikellerde tümellerin tecellisi gözlemlense dahi bu husus bir etkileşimden ziyade mantıksal çözümlemeyle oluşan bir ilişkidir. Russell, tümellerin varlığını, anlamlı önermelerin kurulabilmesi ve mantıksal analizlerin yapılabilmesi için zorunlu görmüştür.

Russell açısından tümeller problemindeki temel mesele, tümel ideaların tikellerle nasıl bir ilişki içerisinde olduğudur. Bu sorun, özellikle Platon'un *Devlet* adlı eserinde açık biçimde ortaya konmuştur. *Devlet*'te Platon, adaletin ne olduğunu sorgular. Adalet, her şeyin hem içinde hem de üstünde yer alan bir kavramdır (Russell, 2000, s.83). Bu bağlamda, Platon'da adalet "(...) her şeyde bulunup başka hiçbir şeyde bulunmayan bir ortak doğadan pay almış olmalıdır" (Russell, 2000, s.83). Bu sebeple, adalet ideası, her şeyin üzerinde olmakla birlikte tikelleri etkiler. Bu etkileşim, ortak eylemlerin oluşumuna da zemin hazırlar. Zira ortak eylemler, idealar dünyasından pay alarak günlük yaşamda adil davranışların özünü meydana getirir (Russell, 2000, s.83). Dolayısıyla tümeller tartışması her ne kadar Platon ile başlamış olsa da onunla nihai bir çözüme ulaşmamıştır. Bu nedenle, tümeller meselesi felsefe tarihinde ciddi bir problem olarak varlığını sürdürmüştür.

Öte yandan, Russell tümel kavramının oluşumunu açıklamak amacıyla beyazlık örneğini vermiştir. Russell'a göre beyazlık, birçok şeye uygulanabilir. Örneğin, 'Kalem beyazdır' ya da 'Araba beyazdır' ifadelerinde görüldüğü üzere, beyazlık kavramı farklı nesnelere atfedilebilir. Bu nedenle, tikel varlıklar değişse de beyazlık tümeli değişmeden kalır. Benzer bir düşünce biçimi, Platon'un idealar kuramı için de geçerlidir. Zira adalet ideası, her şeyde mevcut olmakla birlikte, duysal dünyada doğrudan bulunmaz. Russell'a göre, adalet ideası adaletli bir şeyle özdeş değildir. Tikel varlıklar adalet ideasından pay alsalar da adalet ideası tikellerden farklı bir varlık yapısına sahiptir (Russell, 2000, s.84). Dolayısıyla Russell'ın tümeller ve tikeller arasındaki ayrımı, özellikle beyazlık ve adalet örnekleri üzerinden yaptığı açıklamalar, onun analitik yaklaşımını açık bir biçimde yansıtır. Platon'un idealar kuramıyla kurduğu paralellik, tümellerin duysal gerçekliğin ötesindeki varlığını vurgularken, tikellerden bağımsız ama onlarla ilişkili bir ontolojik düzlem sunduğunu göstermektedir. Şu hâlde, tümellerin tikellerden ayrı ve farklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Russell'a göre tikeller ve tümeller birbirinden farklı varlık yapısına sahiptir. Tikeller, duysal alan içinde yer alır ve aynı doğaya sahip varlıklardan oluşur. Russell bu ayrımı şu şekilde ifade eder: "Biz, duyularla sunulmuş olan ya da duyularla sunulmuş olanlarla aynı doğada bulunan herhangi bir şeye tikel deriz. Buna karşılık, tümel ise birçok tikel tarafından paylaşılan ve daha önce gördüğümüz gibi, adalet ile adaletliyi, beyazlık ile beyaz nesneleri birbirinden ayıran özelliklere sahip olan bir şeydir" (Russell, 2000, s.84-85). Bununla birlikte, Russell'a göre

tikellere özel adlar örnek olarak gösterilebilir. Buna karşılık, tümeller; genel adlar, sıfatlar, ilgeçler ve eylemlerle temsil edilebilir. Ayrıca, tikellerin duyusal alan içinde yer alması nedeniyle koşullara bağlı olarak değiştiğini belirtir. Bu durumu ‘şimdi’ örneğiyle açıklar: Ona göre, ‘şimdi’ sözcüğü tekil olarak belirli bir anı ifade eder, ancak bu an sürekli değişmektedir. Bu nedenle, özel adlarla ifade edilen tikeller de zamanla değişiklik gösterir. Bu durum, özel adların anlamlarının bulundukları bağlama ve koşullara göre şekillendiğini ortaya koyar. Buna karşın, tümeller koşullara bağlı olarak değişmezler ve özel adlarla birebir örtüşmezler. Russell, bu farkı açıklamak için ‘Ben bunu seviyorum’ ifadesini örnek verir. Bu cümledeki ‘sevmek’ fiili bir tümel olup, başka öznelere ve nesnelere de yüklenebilir. Başka bir deyişle, ben başka şeyleri sevebileceği gibi, başka öznelere de başka nesneleri sevebilir. Bu bağlamda, tikeller tümellerden pay alarak varlık kazanır (Russell, 2000, s.85). Dolayısıyla, Russell’a göre, tümeller olmadan tikellerin var olması mümkün değildir.

Tümeller zihinsel bir oluşum olmamakla beraber zihinden bağımsız bir varoluşa sahiptirler. Bu durum, tümellerin zihinsel bir varlığa sahip olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda tümeller metafiziksel anlamlar da içermemektedir. Bu sebeple, Russell’a göre tümeller “(...) herhangi bir varlığın, zihnin onu düşünmüş ya da herhangi bir şekilde kavramış olmasından bağımsızdır” (Russell, 2000, s.88). Russell, bu durumu *‘Edinburgh, Londra’nın kuzeyindedir’* ifadesiyle temellendirmeye çalışmıştır. Bu ifade, iki yer arasındaki bir bağıntıyı belirtmektedir. Ancak bu bağıntı, bireyde bir ilişki oluştursa da bireyden bağımsızdır. Edinburgh’un Londra’nın kuzeyinde olduğunu fark ettiğimizde sadece Edinburgh ile Londra arasındaki ilişki hakkında bilgi edinmiş oluruz. Ayrıca, Russell’a göre, Edinburgh’un Londra’nın kuzeyinde olduğunu bilmek, önermenin doğruluğunu kanıtlar. Çünkü, bir birey bu bağıntıyı bilmeden önce de bu ilişki zaten mevcuttur. Russell açısından, bireyin yaptığı şey, bu bağıntıyı anlamlandırmaktır. Aynı şekilde, yeryüzünde hiçbir zihin var olmasa dahi, Edinburgh, Londra’nın kuzeyinde yer alacaktır (Russell, 2000, s.89). Dolayısıyla Russell’a göre tümeller, zihinden bağımsız bir varlık statüsüne sahip olmakla birlikte zihinsel idealar değildir. Yani tümeller, zihin tarafından kavranabilen, ancak ondan bağımsız olarak var olan gerçekliklerdir.

Öte yandan Russell önermeleri iki gruba ayırarak incelemiştir. İlk grup tümel önermeler, ikinci grup ise tikel (varlıksal) önermelerdir. Tümel önermeler ‘bütün’ ya da ‘her’ ifadelerini içerirken, tikel önermeler ‘bazı’ ifadesiyle kurulur. Bu iki tür önerme mantıksal olarak birbirinin olumsuzlanmasıyla ilişkilidir. Russell’a göre ‘Tüm insanlar ölümlüdür’ önermesi bir tümel önermedir. Bu önermenin olumsuzlanmış şekli ise ‘Bazı insanlar ölümlü değildir’ biçimindedir. Ayrıca, bu önermelerin ayrımının zorunluluktan kaynaklanmadığı ifade edilmiştir (Russell, 2015, s.98). Dolayısıyla Russell, tümel önermelerin bu şekilde birbirini tamamladığını ve olumsuzlanabildiğini savunur. Ayrıca, bu tür önermelerin ayrımının zorunlu bir doğadan kaynaklanmadığını belirtir. Yani, tümel önermelerin zorunluluktan var olmadığını ve mantıksal bir gereklilikten doğmadığını ifade eder.

Tümel önermeler, bir şeyin varlığını ifade etmektense, o şeyin varlığını reddeder. Russell’a göre, ‘Tüm insanlar ölümlüdür’ şeklindeki bir ifade, ölümsüz bir insanın varlığını inkâr etmektedir. Bu da tümel önermelerin, varlık hakkında doğrudan bir bilgi içermediğini, daha ziyade varlıkla ilgili bir olumsuzlama içerdiğini göstermektedir. Russell, bu hususla ilgili olarak *Mantıksal Atomculuk* adlı çalışmasında şöyle bir çıkarımda bulunmuştur: ‘Tüm Yunanlar insandır’ biçimindeki tümel önerme, Yunanların varlığını zorunlu olarak ifade etmez. Bu önerme yalnızca, eğer Yunan diye bir şey varsa bunların insan olduğunu söyler. Yunanların varlığını ifade etmek için ayrıca ‘Bazı Yunanlar vardır’ biçiminde tikel bir önerme gereklidir. Bu şekilde iki önerme birleştirilerek mantıksal bir yapı elde edilir. Şu halde Russell, tümel önermelerin varlık bildirici olmadığını ve dolayısıyla varlıkla ilgili herhangi bir iddia içermediğini belirtmektedir (Russell, 2015, s.98-99). Bu sebeptendir ki, Russell’a göre “(...) hiçbir elemanı olmayan bir kümenin tüm elemanlarıyla ilgili olan ifadeler doğrudur, çünkü herhangi bir tümel önermenin çelişgi var oluş bildirir ve bu da onu yanlış kılmaktadır” (Russell, 2015, s.100). Dolayısıyla Russell’a göre, tümel önermeler doğrudan varlık bildirmez, yalnızca belirli bir varlığın olmadığını belirtir.

Sonuç

Felsefe tarihi boyunca tümeller problemi farklı biçimlerde ele alınmış ve her dönemde yeni felsefi yaklaşımların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Antik Yunan düşüncesinde problem, özellikle ontolojik bir tartışma olarak şekillenmiş ve Platon ile birlikte sistematik bir çerçeveye kavuşmuştur. Platon, varlığı idealar ve duyusal dünya

şeklinde iki ayrı ontolojik düzlemde ele almış; idealar dünyasını değişmez ve gerçek varlık alanı olarak, duysal dünyayı ise değişen ve geçici görünüm alanı olarak konumlandırmıştır. Bu düalist yapı, tümeller ile tikeller arasında da temel bir ayrım doğurmuştur. İdealar dünyası tümelleri, duysal dünya ise tikelleri karşılayan iki ayrı varlık alanı olarak anlaşılmıştır. Böylece tümeller problemi, iki ontolojik düzey arasındaki ilişki sorunu olarak temellendirilmiştir. Platon'a göre idealar dünyası duysal dünyadan bağımsız ve kendinde varlığa sahip bir gerçeklik alanı olduğundan, tümellerin tikellerden bağımsız olarak var olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak ideaların ontolojik statüsüne ilişkin açıklamalarının problemi nihai olarak çözmekte yeterli olmadığı da ileri sürülmektedir. Bu tartışma, Aristotele tarafından farklı bir ontolojik çerçevede yeniden ele alınmıştır. Aristoteles, Platoncu düalizmi reddederek tümellerin tikellerden bağımsız bir varlık alanına sahip olmadığını, aksine tikellerde içkin olarak bulunduğunu savunmuştur. Bu yaklaşım, duysal dünyayı ontolojik açıklamanın merkezine yerleştirerek tikellerin felsefi önemini artırmıştır. Aristoteles'in tümelleri reddettiği yönündeki yorumlara karşın, onun sisteminde hem tikeller hem de tümeller kabul edilmekte ancak tümeller tikellere içkin evrensel nitelikler olarak anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Plato ve Aristotele, tümellerin varlığını kabul etme noktasında ortak bir zemini paylaşmakla birlikte, onları temellendirdikleri ontolojik düzlem bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Her iki düşünür de tümeller problemini metafizik bir bağlam içinde ele alarak onu varlık felsefesinin temel meselelerinden biri olarak konumlandırmıştır.

Öte yandan Ortaçağ'da Hristiyan düşüncesinin etkisiyle tümeller problemi farklı bir boyutta ele alınmış ve tartışmalar Tanrı merkezli bir metafizik çerçeveye yönelmiştir. Bu bağlamda Augustine of Hippo, Plato'nun düşüncelerinden etkilenecek tümelleri Tanrı'nın zihninde bulunan ezeli idealar içeriklerle özdeşleştirmiştir. Bu yaklaşım, tümellerin duysal dünyadan bağımsız bir varlık alanına sahip olduğu düşüncesini Ortaçağ bağlamında yeniden yorumlamaktadır. Buna karşılık Thomas Aquinas, Aristotelesçi çizgiyi Hristiyan teolojisiyle uzlaştırarak daha sentezleyici bir yaklaşım geliştirmiştir. Aquinas'a göre tümeller, Tanrı tarafından yaratılan varlık düzeni içinde hem zihinsel hem de ontolojik bir karşılık taşımakta ve tikellerle birlikte ilahi yaratım düzeninin bir parçası olarak var olmaktadır. Dolayısıyla Ortaçağ felsefesinde tümeller problemi, metafizik bir mesele olarak varlığını sürdürmüş ve Tanrı merkezli açıklamalar etrafında yeniden biçimlenmiştir.

Tümeller probleminin Ortaçağ sonrası tartışmalarında Boethius, Porphyry'nin *Isagoge* adlı eserine yaptığı yorumlarla önemli bir dönüm noktası oluşturmuş ve tümeller tartışmasını mantık ve dil ekseninde ele alınabilecek bir problem alanına taşımıştır. Bu çizgi, Peter Abelard tarafından daha da geliştirilerek tümellerin ontolojik bir problem olmaktan ziyade zihinsel ve epistemolojik bir mesele olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşüne dönüşmüştür. Modern dönemde bu tartışma yeniden biçimlenmiş ve Bertrand Russell ile birlikte mantıksal analiz çerçevesinde ele alınmıştır. Russell'a göre tümeller hem bilgiyi mümkün kılan hem de varlığın anlaşılmasını sağlayan evrensel niteliklerdir. Tikeller hakkındaki bilgi ise bu evrensel özellikler aracılığıyla kurulmaktadır. Bu bağlamda tanıma ve betimleme ayrımı, bilginin nesnelerle ilişkisini açıklamada temel bir rol oynamaktadır. Russell'a göre tümeller, zihinsel soyutlamalar ya da salt düşünsel kavramlar değildir; aksine zihinden bağımsız olarak dış dünyada, tikellere yüklenebilen evrensel özellikler olarak varlık gösterirler. Bununla birlikte tümeller, belirli bir zaman ve mekâna bağlı olmayan ancak tikellerde ortaklaşa bulunan niteliklerdir. Dolayısıyla Russell, tümelleri ne Platoncu anlamda bağımsız ideal varlıklar olarak ne de salt zihinsel içerikler olarak kabul etmiş, onları mantıksal analiz yoluyla temellendirilen evrensel özellikler olarak yeniden yorumlamıştır.

Sonuç olarak Bertrand Russell, tümeller problemini metafizik bir tartışma alanından çıkararak mantıksal analiz düzlemine taşımayı hedeflemiş ve bu problemi dil, anlam ve önerme yapısı üzerinden yeniden formüle etmiştir. Bu yaklaşım, tümellerin bağımsız metafizik varlıklar olarak ele alınması yerine, önermelerin mantıksal yapısı içinde çözümlenmesi gerektiği fikrine dayanmakta ve böylece klasik ontolojik tartışmayı önemli ölçüde dönüştürmektedir. Bununla birlikte Russell'ın geliştirdiği çerçeve, tümeller problemini bütünüyle ortadan kaldırmaktan ziyade, onu farklı bir teorik zemine taşımaktadır. Zira tümellerin hem zihinden bağımsız bir içerik olarak düşünülmesi hem de doğrudan olgusal varlığa indirgenememesi, onların ontolojik statüsüne ilişkin tartışmanın tam anlamıyla çözümlenmesini güçleştirmektedir. Bu açıdan Russell'ın yaklaşımı, problemi çözmekten çok yeniden tanımlayan bir karakter taşımaktadır. Dolayısıyla tümeller problemi, metafizikten mantıksal analize taşınmış olmakla birlikte, kesin bir çözüme ulaşmaktan ziyade farklı açıklama biçimleriyle varlığını sürdüren bir problem olarak kalmaktadır.

Kaynakça

- Aristoteles. (1996). *Organon 2: Önerme*, (Çev. Hamdi Ragıp Atademir). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aristoteles. (2014). *Metafizik* (Çev. Ahmet Arslan). Sosyal Yayınları.
- Armstrong, D. M. (1989). *Universals: An opinionated introduction*. Westview Press.
- Aras, K. (2023). *Gilles Deleuze felsefesinde özne-oluşun ontolojik tasarımı*. Çıra Akademi Yayınları.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe sözlüğü*. Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe tarihi*. Say Yayınları.
- Çüçen, A. (Ed.). (2016). *Felsefe tarihi 3*. Sentez Yayınları.
- Demir, A. (2024). Tümmeler tartışmasına postmodern bir bakış. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 35 (1), 51-68. <https://doi.org/10.62862/isar.2023-100083>
- Denkel, A. (2003). *Düşünceler ve gerçekler*. Doruk Yayıncılık.
- Grünberg, T. (1963). Bertrand Russell'in tasvirler teorisi. *Felsefe Arkivi*, 14, 138–173.
- Gökberk, M. (2012). *Felsefe tarihi*. Remzi Kitapevi.
- Kahveci, K. (2021). Felsefeye Yeniden Dönüş: Tümmeler Tartışması Üzerine Düşünceler. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 67, 363-375.
- Osman, F. (2011). *Tanrı üzerine konuşmanın anlamı*. Asa Yayınları.
- Platon. (1996). *Lakhes Diyaloglar 2* (Çev. Tanju Gökçöl). Remzi Kitabevi.
- Platon. (2012). *Devlet* (Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russell, B. (1905). On Denoting. *Mind*, 14 (56), 479–493.
- Russell, B. (1972). *Mistisizm ve mantık* (Çev. Ayseli Usluata). Varlık Yayınları.
- Russell, B. (1996). *Dış dünya üzerine bilgimiz* (Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu). Kabalcı Yayınları.
- Russell, B. (2000). *Felsefe sorunları* (Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu). Kabalcı Yayınları.
- Russell, B. (2015). *Mantıksal atomculuk* (Çev. Dilek Arlı Çil, Kurtul Gülenç, Önder Kulak, Cenk Özdağ). Alfa Yayınları.
- Russell, B. (2016). *Batı felsefe tarihi 2* (Çev. Ahmet Fethi). Alfa Yayınları.
- Russell, B. (2020). *Batı felsefe tarihi 1* (Çev. Ahmet Fethi). Alfa Yayınları.
- Rossi, J. G. (2013). *Analitik felsefe* (Çev. Atakan Altınörs). Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Saygılı, S., Avcı, M., Bayrakdar, N., Denizler, N. (2020). *Disiplinlerarası bir yaklaşımla felsefenin değeri*. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Skirbekk, G. ve Gilj, N. (2017). *Antik Yunan'dan modern döneme*, (Çev. Emrah Akbaş ve Şule Mutlu). Kesit Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (2006). *Felsefe ve dil*. MVT Yayıncılık.
- Topakkaya, A. (2014). *Sistematik felsefe bağlamında Platon-Aristoteles karşılaştırması*. Nobel Yayınları.
- Uygur, N. (1962). Bertrand Russell'in felsefedeki gelişmesi. *Felsefe Arkivi*, 13, 103–115.
- Uygur, N. (1963). Bertrand Russell'in doğruluk anlayışı. *Felsefe Arkivi*, 14, 3–35.
- Zeller, E. (2008). *Grek felsefesi tarihi* (Çev. Ahmet Aydoğan). Say Yayınları.